

Država

Liber, Zagreb, 1977., prev. M. Kuzmić

⇒ I.2.

⇒ II.3.

⇒ IV.3., 4., 5.

[1] Po mome mišljenju, rekoh ja, nastaje država zato što svaki od nas nije sam sebi dovoljan, nego mu mnogo toga treba. Kad dakle uzimamo jedan drugoga, jednoga radi ove, drugoga radi one potrebe, i jer nam mnogo treba, okupimo mnoge dionike i pomoćnike na jednom mjestu, i tome zajedničkom prebivalištu nadjemu ime država; zar ne?

– Tako je.

– Deder, dakle, rekoh ja, da u misli stvaramo državu od početka. Stvorit će je, kako se čini, naša potreba.

– Kako ne.

– Ali prva i najveća potreba je pribavljanje hrane da možemo opstati i živjeti.

– Svakako.

– Druga je stan, treća odjeća i slično.

– Tako je.

– Deder, dakle, kako će država moći sve to pribaviti? Zar drukčije nego da jedan obrađuje zemlju, drugi gradi kuće, treći tka odjeću? Hoćemo i tu dodati i postolara i kojega drugoga koji se brine za tjelesne potrebe?

– Da, svakako.

– Bilo bi, dakle, za najnužniju državu dovoljno četiri ili pet ljudi.

– Čini se.

[2] Što, dakle, onda? Zar treba da svaki pojedini od njih svoj posao radi za sve? Primjerice, da ratar sam pribavlja hranu četvorici? Ili treba da druge

Platonov dijalog *Država* najvećim dijelom pokušava odgovoriti na pitanje kako bi trebala izgledati idealna, filozofski utemeljena država. Čini se da Platon nije držao da su njegove političke ideje "puka teorija" koja bi bila neostvariva. U tri je navrata boravio na dvoru u Sirakuzi (na Siciliji) kao politički savjetnik, prvo Dionizija Starijega, a potom i njegovoga sina i nasljednika Dionizija Mlađega. Sva je prilika da su za obojicu tirana njegove političke zamisli bile pretjerano ekstravagantne, jer su ga sva tri puta isprašili iz Sirakuze, a jednom ga čak, ako je vjerovati nekim biografima, prodali u roblje. No, ruku na srce, Platon nije bio ni prvi ni posljednji filozof kojemu je politika otežala život. Nekima je, poput Sokrata, politika ne samo otežala život, već ga i skratila. Bit će da je to doista zato što je "hulio na bogove i kvario mladež", što je pak prilično dobra definicija filozofije.

odnemari, da samo sebi pravi četvrtinu te hrane u četvrtini vremena, a tri četvrtine vremena da provodi praveći što kuću, što obuću, što odjeću?

– Ali, Sokrate, reče Adimant, možda je ono prvo lakše nego ovo.

– Zeusa mi, to ne bi bilo nimalo čudno, rekoh ja. Jer dok si govorio, domislio sam se da se ponajprije ne rađa svatko od nas posve jednak svakomu, nego različit po nadarenosti, da je, dakle, jedan za ovaj posao sposoban, a drugi za onaj ... Treba, dakle, Adimante, više nego četiri državljanina za pripremu onoga o čemu govorasmo. Jer ratar, kako se čini, neće sam sebi praviti plug ako mu je stalo da bude dobar, ni trnokop, ni ostalo ratarsko oruđe.

Neće ni graditelj svoje alate, a isto tako ni tkalac, ni postolar.

– Istina.

– Dakle, tesari, kovači i mnogi drugi obrtnici, kao sudionici u našoj državi, učinit će je velikom.

– Tako je [...]

[3] Sokrate, da osnivaš državu za svinje, čime bi ih drugim nego time krmio?

– Nego kako treba, Glaukone?

– Kao obično: da leže, mislim, na ležajima ako neće biti bijedni, da jedu sa stola i da imaju prismoka i slatkiša kao i mi danas.

– Neka, razumijem, rekoh ja – pa i ne smije se više, kako isprva govorasmo, davati samo najpotrebnije, nego treba potaknuti i slikarstvo i nabaviti nakit, zlato i bjelokost i druge slične stvari. Zar ne?

– Da.

– Dakle, državu treba opet povećati. Jer ova zdrava više nije dovoljna, nego je treba ispuniti mnoštvom koje nije više u državama radi najvažnije potrebe, primjerice, svi oponašatelji od kojih mnogi oponašaju likovima i bojama, a mnogi i govorom, naime pjesnici i njihovi pomoćnici, rapsodi, glumci, plesači, kazališni poduzetnici...

– Ta kako ne.

[4] I zemlja, koja je tada bila dovoljna da hrani sve ondašnje ljude, neće sada biti dovoljna.

– Tako.

– Dakle, treba nam odrezati od zemlje susjeda ako hoćemo imati dovoljno pašnjaka i oranica. Isto će i naši susjedi učiniti od naše ako

se i oni upuste u beskrajno stjecanje blaga i prijeđu granicu najnužnijih potreba.

– Svakako će to učiniti, Sokrate.

– Hoćemo li nakon toga ratovati, Glaukone?

– Upravo tako, reče.

– Nemojmo još ništa govoriti, rekoh ja, čini li rat kakvo zlo ili dobro, nego samo toliko da smo postojanje rata našli u onome iz čega ponajviše u državama i u privatnom i u javnom životu nastaje zlo, kada god nastaje.

– Svakako.

– Treba, dakle, prijatelju, još povećati državu za cijelu vojsku koja će izaći i boriti se s neprijateljima za cjelokupnu imovinu i za ono o čemu upravo sada govorasmo. [...]

[5] Ali i istinu treba mnogo cijiniti. Jer ako pravo netom govorasmo i ako je laž bogovima zaista beskorisna, a ljudima korisna samo kao lijek, očito je da se to smije dati samo liječnicima, a obični se ljudi toga ne smiju laćati.

– Očito.

– Dakle, ako ikomu drugomu, laž pristaje samo vladarima države, i to na korist države, bilo radi neprijatelja, bilo radi državljana. Svi se ostali toga ne smiju laćati. [...]

[6] Kako bi onda, rekoh ja, kad nam je potrebna kakva od onih laži o kojoj upravo maločas govorasmo, bilo moguće da nam u tu umjesnu laž povjeruju poglavito sami vladari, a ako ne oni, barem ostali građani?

– Kakvu to?

– Nikakvu novu, nego onu feničku... Jer zaista ste braća svi vi u državi, reći ćemo im mi pjesnici, ali je bog, dok vas je pravio, kod poroda primiješao zlata onima među

vama koji su sposobni vladati, zato su oni najvredniji; onima koji su čuvari primiješao je srebra, a ratarima i ostalim obrtnicima željezo i mjed. [...]

[7] Pripazi, dakle, treba li [čuvarima] živjeti i stanovati na ovakav način... Ponajprije da nijedan nema nikakve svoje imovine ako nije posve nužno; zatim da nijedan nema stana ni takve riznice u koju ne bi mogao ulaziti svatko tko će htjeti; a sve što trebaju razboriti i hrabri ratnici da toliko po odredbi primaju od ostalih državljana kao plaću za čuvanje da im za godinu dana ne bude ni previše ni premalo; da kao u taboru idu na zajedničke objede i da skupa žive. [...]

– Što ćeš, Sokrate, reći u obranu ako tko reče da ne činiš osobito sretnim te muževe... Pa čini se upravo, rekao bih, da najmljeni plaćenici sjede u državi i ništa drugo ne rade nego samo stražare.

– Da – rekoh ja – i to samo za hranu, i ne primaju ni plaće za hranu kao ostali, tako da im neće biti slobodno niti oputovati ako budu htjeli po svom poslu, niti davati milosnicama, ni ako ushtjednu trošiti na što drugo, kako već troše oni koji misle da su sretni. To i mnogo drugo izostavljaš u optužbi.

– Ali neka bude i to u optužbi.

– Veliš, dakle, što će mu reći u obranu?

– Da.

– Ići ćemo – rekoh ja – istom stazom i naći ćemo, kako mislim, što treba reći. Ta reći ćemo da ne bi bilo nikakvo čudo ako bi i ti tako bili posve sretni; ali da mi ne gledamo na to, dok osnivamo državu, da nam jedan stalež bude osobito sretan, nego u prvom redu cijela država. [...]

[8] Mislim da nam je država savršeno dobra ako je doista kako treba osnovana.

– Svakako.

– Očito je mudra, hrabra, razborita i pravedna.

– Čini se da je zaista mudra država jer se promišljeno upravlja. A upravo je ta promišljenost nekakvo znanje... To je znanje upravljanja državom, a imaju ga vladari... Država bi, dakle, cijela bila mudra po znanju svojeg najmanjeg staleža i dijela koji joj je na čelu i vlada...

– Ali nije osobito teško vidjeti samu hrabrost i gdje se ona u državi nalazi... Tko bi na što drugo pogledao te državu nazvao kukavnom ili hrabrom nego na ovaj dio koji za nju ratuje i bojuje. Država je, dakle, hrabra po nekom svojem dijelu zato što u njemu ima takvu snagu koja će potpuno moći podržavati pravo mišljenje o onome što je strašno i kakvo je za odgoj označio zakonodavac.

– Nisam posve razumio što si rekao.

– Velim da je hrabrost nekakvo čuvanje... čuvanje mišljenja o tome što je i kakvo je strašno, koje je na temelju zakona odgoj usadio u čovjeka...

– Razboritost je jamačno nekakav red i vlast nad nekim nasladama i požudama.

– Zašto to?

– Zato što kod nje nije tako kao kod hrabrosti i mudrosti, koje se nalaze samo u nekom dijelu države, nego se ona protegnula upravo na cijelu državu i udružuje u najpotpuniji sklad najslabije, najjače i osrednje. Zato bismo s punim pravom rekli da je ta sloga razboritost i da je to prirodna suglasnost boljega i gorega u tome tko treba vladati i u državi i u svakom pojedincu. [...]

[9] A odredismo i jamačno i često govorasmo, ako se sjećaš, da svakome pojedincu treba obavljati samo jedan posao u državi, za koji bi njegove prirodene sposobnosti bile najprikladnije.

– Da, govorasmo.

– Zaista smo i od mnogih drugih čuli i sami često govorili da je pravednost raditi svoj posao, a ne raditi mnoge. [...]

– Dakle, mnogostruki rad i međusobno zamjenjivanje triju staleža najveća je šteta za državu i s najviše se prava može zvati zločinom.

[10] U redu – rekoh – rugaš se, a upleo si me u razmatranje koje je tako teško dokazati. Čuj, dakle, ovo, da još više vidiš kako prijam za slikovit govor. Tako je. Naime, težak odnos u kojem se najčestitiji nalaze prema državi da i nema nijedne druge stvari koja bi što slično pokazivala; nego treba, uspoređujući i braneći ih, iz mnoštva stanja sastaviti sliku za takvo jedno stanje...

Pomisli naime da se ovako dogodi s više lađa ili s jednom. Vlasnik lađe nadmašuje sve ostale u lađi veličinom i snagom, ali je nagluh, te isto tako slabo vidi i slabo razumije pomorstvo. Lađari se među sobom svađaju za kormilarenje, svaki misli da ima on biti kormilar, a nikada to umijeće nije učio i ne može označiti svoga učitelja ni vrijeme učenja; osim toga, vele da se to umijeće i ne može naučiti, pa su spremni sasjeci onoga koji veli da se može. Samo se neprestance kupe oko vlasnika broda, mole i svašta čine da kormilo njima preda, a ako ga sami ne mogu nagovoriti, nego ih preteknu u tome katkada drugi, ili ih ubijaju ili bacaju iz lađe, a plemenitoga vlasnika broda omame mandragorom, pićem ili čim drugim, pa lađom upravljaju sami raspoložujući sa svime što je u njoj, te plove pijući

i gosteći se kao što se uostalom može od takvih ljudi samo očekivati. Osim toga, onoga koji može predobiti i svladati vlasnika broda, kako bi onda oni bili milom ili silom gospodari, hvale kao sposobna lađara i kormilara i vještaka na lađi, a koji nije takav, kude ga da je beskoristan. O pravom kormilaru nemaju ni pojma: da mu treba paziti na doba godine, vrijeme, nebo, zvijezde, vjetrove i sve što tomu umijeću pripada, ako hoće da zaista bude upravljač lađe; naprotiv, što se tiče pravog umijeća kormilarenja, bilo to milo nekima ili ne, drže da nije moguće steći i umijeće za to i uvježbati se u tome i u isti mah dobiti posao kormilara. Kad bi se, dakle, na lađama tako događalo, misliš li da lađari na tako uređenim lađama ne bi pravoga kormilara zvali zvjezdarom, brbljavcem i beskorisnim za njih?

– I te kako – reče Adimant.

[11] Ako ili filozofi ne postanu u državama kraljevi, ili ako sadašnji kraljevi i vladari ne postanu filozofi istinski i potpuño, i ako se to oboje ne složi u jedno, naime državna vlast i filozofija, te ako od onih koji sada odjelito slijede bilo jedno bilo drugo svi ne budu prisilno udaljeni od vlasti, onda neće, mili Glaukone, prestati zlo u državama, a mislim ni u rodu ljudskome. [...]

[12] Kad su, dakle, filozofi oni koji mogu domašiti ono što se uvijek u istome istovjetno nalazi, a oni koji to ne mogu, nego lutaju među mnoštvom i raznolikošću, nisu filozofi – koji onda treba da budu vođe države?

– Kako bismo, dakle, na to dobro odgovorili?

– Tako ako bismo govorili da se postavljaju za čuvare oni koji se budu pokazali sposobnima čuvati zakone i poslove država.

– Pravo je tako.

- A zar je ovo očito: treba li da čuva slijep čuvar ili čuvar oštra oka?
- A kako ne bi bilo očito?
- Čini li se onđa da se išta od slijepca razlikuju oni koji su doista lišeni spoznaje o bitku sva-

ke stvari i koji nemaju u duši nikakve jasne slike, te ne mogu, kao slikari, na pravu istinu pogledati i onamo uvijek upravljati oči i što točnije promatrati, pa sebi postavljati zakone za lijepo, pravedno i dobro, ako se treba utvrđivati, i to postavljeno čuvati da se održi?